

A BÉCSI UDVARI KÖNYVTÁR MINIATÜR-KIÁLLÍTÁSA.

SCHÖNHERR GYULÁTÓL.

A bécsi udvari könyvtár igazgatósága által legújabbam megindított időszaki kiállítások sorozatában a múlt év nyarán nyílt meg a miniatürök kiállítása, mely anyagának gazdagsága és jelentősége által messze földön figyelmet keltett maga iránt.

A Magyar Nemzeti Múzeum igazgatóságától e kiállítás tanulmányozására hivatalosan kiküldetvén, örömmel ragadtam meg az alkalmat, hogy a hozzánk legközelebb álló nagy könyvtár világhírű kéziratári anyagának legbecsesebb részével, mely reánk provenienciája szempontjából is oly különös érdekekkel bír, közvetlen szemlélet útján megismerkedhessem.

A bécsi udvari könyvtár gazdagságáról kéziratának 46 kötetre terjedő katalógusai részletes képet nyújtanak, de sem e katalógusok áttanulmányozása, sem az azok segítségével eszközölhető kutatások eredménye nem közelítheti meg áttekinthetőség szempontjából az olyan kiállítás előnyeit, melyben az ezekre menő anyag legjava, a legkülömbözőbb szempontok szerint alakuló csoportok legjellemzőbb darabjai tételnek a szemlélet számára hozzáférhetővé. S ha ez minden kiállításra áll, kétszeresen fontos reánk nézve a nagy könyvtárak anyagával szemben, melyekben a rendszeres kutatás, mint tapasztalásból igen sokan tudják, nemcsak az általános könyvtári szabályok szigorúsága, de az anyag óriási méretei miatt is oly sok nehézségbe ütközik.

A különböző tekintetek közül, melyek e miniatürök tanulmányozásánál figyelembe jöhetnek, a bécsi udvari könyvtár igazgatósága e kiállítás rendezésénél első sorban a művészeti szempontot vette irányadóul, s ez teljesen jogosult is olyan anyagnál, a mely műtörténeti értékre semmiben sem áll hátrább a képtárak

kineseinél, sőt, mint a középkori festészet egy külön ágának terméke, már sorozatának teljességénél fogva is elsőrangú forrás helyét követeli magának a művészet történetében. Dicséretére válik azonban a rendezésnek, hogy e mellet mindazokat a szempontokat, a melyek a középkori miniatűrös kéziratokat az általános történet és a művelődéstörténet különböző vonatkozásaiban becsekké teszik, kellő figyelemre méltatta, s megtalálta a módját annak, hogy a kéziratok bibliografiai jelentőségét is kellő érvényre juttassa, és a bemutatott anyag különböző természetű provenienziájában a kontinens egyik legrégebb és legnagyobb kéziratgyűjteményének létrejöttéről is tájékoztatást nyújtson. Hogy ebben a tekintetben milyen nehéz munkát kellett végeznie, elgondolhatjuk abból, hogy az udvari könyvtár 24,000 darabra menő kéziratgyűjteményében 4000-re tehető a miniatűrökkel ékes kéziratok száma, s ebből 370-et kellett kiválasztania, hogy a különböző művészeti irányok mellett minden egyéb szempont a legjellemzőbb módon legyen a kiállításban képviselve.

A kiállítási anyag az udvari könyvtárnak Fischer von Erlach által épített dísztermében, művészeti jelentőségéhez teljesen méltó helyiségben lett felállítva, s a könyvtár igazgatóságának különös gondja volt arra, hogy a kiállítási szekrények elhelyezése kellően beilleszkedjék e gyönyörű helyiség harmoniájába. Magának az anyagnak csoportosításánál is első sorban ez a tekintet vétetett figyelembe. A díszterem két egymást kiegészítő, de egymástól mégis különböző részre oszlik, a nagy templomok hajójához hasonló hosszú csarnokra és az annak közepét elfoglaló, óriási kupolával fedett kerek helyiségre, mely mintegy magától kínálkozik egy zárt, összefüggő anyagú kiállítási csoport befogadására. Ennek megfelelő módon a kupola alatt a keleti kéziratok nyertek elhelyezést, míg a nyugati miniatűrök sorozata, a kiállítás anyagának zöme, a hosszú csarnok két oldalán lett iskolák szerint felállítva.

A felállítás alapjául az egyes csoportoknál a kéziratok kora szolgált; ezen belül érvényesültek a lehetőség szerint a többi szempontok, első sorban a nemzetiségi, illetőleg helyi vonatkozások, melyek az egyes művészeti iskolák csoportosulásával természet-szerű összefüggésben állottak. E rendszer szerint nyert bemutatást a nyugati kéziratok miniatűrjeinek gazdag sorozata a legrégebb idők termékeitől a XVI. század első felének művészetéig, míg a

keleti kéziratok csoportosításánál első sorban a nemzetek szerint való elkülönítés érvényesült.

A szigorú műtörténeti alapra helyezkedő program a könyvfestés történetét organikus fejlődésében kívánván bemutatni, az antik korból származó gyér számú, de annál becsesebb emlékeket, mint egy magában álló művészet termékeit nem vette be a kiállítás keretébe. A miniatürös kéziratok sorozatát tehát a genezisnek a IV. vagy V. századból származó görög kódexe nyitotta meg; a kora-keresztény kor nyugati emlékei kivüle négy darabbal, a bizanczi művészet termékei Dioskorides botanikai munkájának VI. századi kódexétől a keletrómai birodalom megdőltével egykorú kéziratokig 14 darabbal, a VIII—IX. századi ir-angolszász miniatürök 3 darabbal, a Karolingok kora és a kora középkor vége 15 darabbal (legrégebbs volt köztük az a psalterium, melyet állítólag Nagy-Károly ajándékozott Hadrián pápának) mutatták be a könyvdíszítési művészet bölcsőkorának kezdetleges állapotát. A bizanczi kéziratok sorozatát egy 10 darabból álló csoport egészítette ki, a melyben a bizanczi iskola törzséből sarjadzó kopt, örmény, szír, ethiopiai és szláv miniatürfestés termékei e stilus különböző irányu átalakulásait tüntették fel. A nyugati miniatürfestészet fejlődését összefüggő sorozatban feltüntető emlékek azonban a XII. század termékeivel kezdődtek, s ez időtől kezdve nemzeti iskolák szerint voltak csoportosítva; a kiállítási anyag zömét képező válogatott anyagban az egyes csoportok: a német s ennek keretén belül az osztrák és cseh iskolák, a XII. századtól a XVI. század közepéig 81 darabbal, a flamandi 22, a hollandi 4 s az angol 2 darabbal, végül az olasz iskola 54 és az ezzel rokon spanyol iskola 3 kézirattal, mindmegannyi jellemző példánnyal tettek tanuságot a fejlődés magas fokáról, melyre e művészet az újkor kezdetéig jutott, hű képet nyújtva egyúttal az udvari könyvtár gazdagságáról s a források előkelő voltáról, melyekből kincseit meríthetni szerencsés volt.

Az általános művészeti és történelmi szempontoktól eltekintve, melyek méltatását ezúttal nem tekinthetem feladatomból, ebből a nagybecsű anyagból első sorban azokról kívánok itt megemlékezni, melyek a könyvtár eredetének történetével állanak összefüggésben s gyarapodásának különböző forrásaira hívják fel a szemlélő figyelmét.

Az udvari könyvtár magvát természetszerűleg az uralkodóház tagjai számára készült, az ő tulajdonukban levő kéziratok képeztek. Ezek sorozatában az első osztrák dinasztia, a babenbergi ház egyetlen emlékkel sincs képviselve, s a Habsburgok közül is, III. Rudolf herceg hitvesén, Erzsébet cseh királynén kívül III. Albert a legelső, a kinek személyével közvetlen vonatkozásban álló kéziratot találunk a kiállított miniatürök között. Ez a nagyhirű evangéliumos könyv (Cod. 1182.), melyet Troppaui János brünni-kanonok írt és festett ki uralkodója számára, (1368-ban fejezve be művét) s melyet III. Frigyes császár, ismeretes jelszavát bele iratva, 1446-ban nehéz aranyozott ezüst táblájú kötéssel látott el, egy diszes kiállítású külön szekrényben akként van elhelyezve, hogy kötésében tükör segítségével lehet gyönyörködni. Ugyancsak III. Alberté volt, illetőleg az ő számára készült, Guilelmus Durandus Rationalejának Rampperstorffer Konrád bécsi tanácsostól származó német fordítása (Cod. 2765.), melynek kifestésével azonban a hercegi udvar miniatür-festője, Hans Sachs csak 1403 körül, Vilmos herceg idejében készült el; czímlapját is e herceg és felesége Beatrix képe és címerai díszítik. Ernő hercegnek, III. Frigyes atyjának a Boldogságos-Szűz előtt térdeplő képét látjuk Szent-Ágoston beszédeinek német magyarázatokkal kísért kéziratában (Cod. 19557.), mely valószínűleg a reini ciszterciatakolostorban készült és 1868-ig az udvari levéltár kincsei közt őriztetett. Különös érdekléssel bír reánk az első Habsburg-házbeli magyar királynak, Albertnek még osztrák herceg korából származó imádságos könyve (Cod. 2722.), mely 17 lapnagyságú miniatürrel és 27 festett kezdőbetűvel van ékesítve; egyik lap keretén az osztrák és luxemburgi címernek láthatók. Albert számára készült a »Viridarium imperatorum et regum Romanorum« cím alatt ismeretes kézirat is (Cod. 496.), melynek a birodalmi, cseh, magyar, morva és osztrák címerekkel díszített czímlapja színes hasonmásban megjelent az Athenaeum-féle millenniumi történet III. kötetében. Albert fiától, V. Lászlótól egyetlen nagyobb jelentőségű miniatürös kéziratot bír az udvari könyvtár: ez Donatus latin grammaticája (Cod. 23.), melyet Simon mölki benzés készített 1446-ban a gyermekkirály számára, s melynek czímlapját, kezdőbetűjében az oltár előtt térdeplő király képével s a magyar, cseh, osztrák és morva címerpajzsokkal és sisak-

diszkekkel, szintén a milleniumi történetben közölt hasonmásból ismeri a nagy közönség. A III. Frigyes császár könyvtárából származó kéziratok díszes kiállításukkal teljesen reá vallanak korukra, melyben a könyvfestés művészete a tetőfokra emelkedett; legérdekesebb közöttük egy nagy latin-német imádságos könyv (Cod. 1764.), melynek táblája belsejére nagy betűkkel van a császár ismert devise-e: A. E. I. O. U. befestve, és az az egylevelű hártya-kézirat, melynek miniatűrje a császár lábán 1493-ban végzett amputációt teljes hűséggel és igazi művészi kivitelben ábrázolja. III. Frigyes könyvkedvelő hajlamát egyébként a korábbi tulajdonosaiktól birtokába jutott kéziratok is hirdetik; ezek külön csoportját képezik a Venczel római és cseh király könyvtárából származó kéziratok, melyek műtörténeti szempontból az udvari könyvtár legérdekesebb kincsei közé tartoznak. Venczel híres bibliája hat kötetéből az első kötet (Cod. 2759.) volt kiállítva; ez a világhírű díszmunka, melynek műtörténeti jelentőségéről egész irodalom keletkezett, Venczel halála után testvére Zsigmond, majd ennek leánya Erzsébet királyné, illetőleg unokája V. László könyvtárába jutott, de már 1447-ben III. Frigyes birtokában volt. Zsigmond császár nevével hozzák kapcsolatba az udvari könyvtár szakfériai a *Horae canonicae* ama, III. Frigyes jelszavát viselő, fényes kiállítású kéziratát, melynek címképe gotikus architektura alatt egy uralkodó párt ábrázol, 3—3 egyházi és világi főúrtól környezve; az ő föltevésük szerint a király Zsigmond, a királyné Borbála, s a többi alakok a római szent birodalom egyházi és világi választó-fejedelmei. Az a körülmény, hogy a képen csak hat választófejedelem látható, e feltevés mellett bizonyít, tekintettel arra, hogy a cseh királyi méltóságot Zsigmond maga viselte. A király arcza azonban nem egyezik meg eléggé a Zsigmond királyról pecsétjei és egyéb ábrázolások útján ismert rajzokkal, a korona nem felel meg sem a római királyi, sem a császári koronának ismert alakjainak, a címerpajzsok nincsenek kifestve, s az egész kép azt a benyomást tette reám, hogy ideális fejedelmi udvart ábrázol. Az uralkodó arcza egyébként feltűnően hasonlít egy másik kézirat: Guido de Columna trójai háboruja (Cod. 2773.) egyik jelenetében látható király arczához; a két kézirat kétségtelenül egy és ugyanazon miniatűr munkája, s talán ennek alapján mondja a kiállítási katalogus ez utóbbi kézitratról is, hogy

valószínűleg Zsigmond császár vagy felesége Borbála számára készült. A kérdést magam részéről egyik kézirattal szemben sem tartom végleg eldöntöttnek.

A XV. század második feléből származó Habsburg-kódexek között kiválóan érdekesek az I. Miksa császárnak mint növendék ifjunak használatára készült iskolai kézikönyvek: egy abéczés könyv, a Miatyánkkal, rövid katechizmussal és naptárral (Cod. 2368.) és Alexander de Villa Dei latin grammatikája, mindkettő Heyner István bécsi domonkosrendi szerzetes műve (Cod. 2289.), melyek czimlapjain a kezdőbetűk miniatűrjei a kis főhercezet és mesterét tanulás közben ábrázolják. Miksa császár gyermekkori képe látható anyjának Eleonora császárnénak pompás kiállítású imádságoskönyvében is (Cod. 1942.), a hol a császárné és fia a Boldogságos Szűz előtt térdelnek.

Miksa császár imádságos könyve a császár térdeplő alakjával (Cod. 1907.) és Johannes Michael Nagoniusnak Miksához írt dicsőítő éneke (Cod. 12750.), melynek címképe az uralkodót trónján ülve ábrázolja, a flamand művészet remekei közé tartoznak a XV. század utolsó évtizedeiből; a második hitvese Maria Bianca császárné (Corvin János egykori menyasszonya) számára készült latin grammatika az olasz könyvfestés művészetét mutatja be a maga teljes pompájában. I. Miksa számára készült a tiroli és görcei halászatról szóló »Fischereibuch« című kézirat (Cod. 7962.), Hohenleiter 8 tollrajzával és Jakob Mennel krónikája a Habsburgok eredetéről (Cod. 7892.), 32 családfával és 21 képpel, melyek modora mintegy átmenetet képez a Miksa császár művészeti tövekvéseit oly fényesen illusztráló nyomtatványok, a Theurdank és a Weisskunig színezett fametszeteihez.

A miniatűr-festészet virágzási korának végéről valók az angol térdszalagrendnek I. Ferdinánd számára készült statutumai (Cod. 2628.) és ugyanezen uralkodó latin imádságoskönyve (Cod. 1875.), a flamand iskolából származó arczképével, melynek színezetlen hasonmása megjelent a millenniumi történet V. kötetében; az aranygyapjas rend szabályainak díszpéldánya (Cod. 2606.), a rend lovagjai között V. Károly és I. Ferdinánd ugyane munkában közzétett ifjúkori arczképeivel; Ferdinánd hitvesének Anna magyar királyleánynak 1524-ben készült német imádságos könyve (Cod. 2755.) a Habsburgok és a magyar Jagellók kettős házassági czi-

merével; Margit főhercegnő imádságos könyve (Cod. 1859.), melyet 1516 körül unokaöccsének, a későbbi V. Károly császárnak ajándékozott s melybe Károly hozzatartozói, köztük nővére, Mária magyar királyné is, irtak emléksorokat: Eurialio d'Ascoli V. Károly diadalait dicsőítő »Sopra l'impresa d' Aquila« című művének kézírata, az utolsó nagy miniatűrfestő, Giulio Clovio kezéből származó illusztrációkkal és Mária királynénak, II. Lajos özvegyének két kódexe: Michele Riccio francia nyelven írt Fortunás-könyve (Cod. 5625.) és Remy de Puysnek Károly herceg, a későbbi V. Károly 1515-iki brüggei bevonulása leírását tartalmazó műve (Cod. 2591.), melyek elseje eredetileg Margit főhercegnő németalföldi helytartónó számára készült és a helytartói méltósággal egyidejűleg szállott át az özvegy magyar királynéra.

I. Miksának a burgundi Máriával kötött házassága révén kerültek a császári ház birtokába a burgundi hercegi könyvtár ritka szép kézíratai: Jó-Fülöp burgundi herceg imádságos könyve (Cod. 1800.), melyet fia Merész-Károly arany keretbe foglalva tábori oltárul használt, az a gyönyörű imádságos könyv, melyet Brügge városa ajándékozott Merész-Károlynak (Cod. 1857.), a jeruzsalemi krónikának Jó-Fülöp számára készült kézírata (Cod. 2533.) Vrelants brüggei művész iskolájából származó miniatűrökkel, a Flandria és Gent statutumait tartalmazó kézirat (Cod. 2583.) és a francia romantikus irodalom legjelesebb termékeinek diszpéldányai, köztük Raoul de Houdenc regénye Méraugis de Portlesguezről, a »Tafelrunde« egyik hőséről (Cod. 2599.) és a híres Roman de Gerard de Roussillon, Jean Vauquelinnek Jó-Fülöp rendeletére készült francia fordításában (Cod. 2549.), melynek címképe a herceget udvarától környezve, a mint a kéziratot átveszi, Vrelantsnak csodaszép miniatűrjében páratlan művészi kivittel ábrázolja. E kéziratok a nyugateuropai művészetnek, a francia és flamand iskoláknak a remekei; Bianca Maria útján viszont a Sforza ház tagjai számára készült, azok arczképeivel és címerével ékített milanoi és firenzei kéziratok gazdagították a műszerető császár könyvtárát.

Az udvari könyvtár kézíratainak nagyobb mérvű gyarapítása akkor kezdődik, midőn a miniatűr-művészet korszaka bezárul és a könyvsajtó lép a kéziművészet helyére a könyvek előállításában. A kéziratok megrendelése helyett most azok minden oldalról

való gyűjtése az egyedüli mód a kéziratár gyarapítására és ezen az úton a legkülömbözőbb forrásokból eredő anyag kerül az udvari könyvtárba. E soroknak nem lehet céljuk a könyvtár fejlődésének amúgy is ismeretes történetét ismertetni, de annak illusztrálásául, minő helyesérzékkel lett a kiállítás anyagának összeállításánál a provenienczia szempontja is figyelembe véve, a kiállított kéziratok közül meg kell említenem a XVI. századi tudósok és diplomaták. Lazius Farkas, Busbeck és a magyar Zsámboki által gyűjtött német, olasz és bizanci kéziratokat, a Konvinának különböző utakon Bécsbe került kincseit, az ambrasi gyűjtemény gazdag anyagát, mely a Habsburg-kódexeken kívül a Habsburgok két évszázadon át folytatott gyűjtése eredményét foglalta magában a III. Károly királyunk által Nápolyban, Spanyolországban és a német birodalomban nagy költséggel összevásárolt kéziratokat, Savoyai Eugén gyűjteményét, mely a francia és németalföldi iskolák legjelesebb termékeivel méltóan csatlakozoit a burgundi hercegek könyvtárából származó anyaghoz. A nagy gyűjtemények sorozatát a II. József által eltörölt kolostorok könyvtárai és a Salzburgból 1806-ban átszállított kéziratok zárják be, legnagyobb része az osztrák és cseh tartományokból és a német birodalomból származó középkori kéziratokkal, a középeurópai miniatür-festészetnek különböző korból fenmaradt termékeivel akkép egészítve ki a könyvtár anyagát, hogy azt ma általános kulturtörténeti és művészeti szempontból a kontinens legteljesebb gyűjteményei közé sorozhatjuk.

A fentebbiekben elsorolt kéziratok között már sokat találunk olyat, a mely egykori tulajdonosa révén reánk magyar történeti szempontból is különös érdekléssel bír. Ilyenek, a Zsigmond királynak tulajdonított kéziratoktól eltekintve, Venczel császárnak Zsigmond útján a Habsburgokhoz került kódexei s az Albert és V. László királyaink nevét viselő könyvek, melyek egy részét, ha nem is valamennyit, a Korvin-kódexekkel együtt elvitathatatlan joggal vindikálhatjuk az egykori budai királyi könyvtár kincsei közé. Magyar vonatkozásának tekinthetjük Zsigmond király révén Reichenthal Ulriknak a konstanci zsinatról írt krónikája kéziratát a XV. század második feléből (Cod. 3044.), melyeknek színezett tollrajzai között sűrűen találkozzunk Zsigmond és magyar kísérői alakjaival és czimereivel Szent-Erzsébet legendájának rend-

kivül érdekes ábrázolását tartalmazza a XIV. század elejéről származó csehországi képes biblia és legendarium (Cod. 370.), a mely a krumaui jezsuiták kolostorából került a bécsi udvari könyvtárba; egyébként a francia és flamand iskolákhoz tartozó későbbi kéziratokban is találkozunk a magyar kiráyleány életéből vett jelenetek ábrázolásával: egy flandriai imakönyv a XV. század második feléből azon a lapon, a mely a kiállításban be volt mutatva, a kezdőbetűben Szent-Erzsébetet abban a jelenetben ábrázolja, a mint a sánta koldust felruházza; egy Párisban készült imádságos könyv a XVI. század elejéről a novemberi naptár keretében a rózsza legendáját örökíti meg. Magyar származású szerző, Georgius Hungarus munkáját, az ismeretes Patrik-legendát tartalmazza német fordításban egy XV. századi gyűjteményes munka, melyet gyaníthatólag Hans Sachs bécsi udvari festő látott el színes tollrajzokkal.

Az olasz származású kéziratok sorozatában, mindjárt legelől, mint e XIV. századi iskola egyik jellemző terméke, a bécsi képes krónika volt kiállítva, a 20b. és 21a. lapokra nyitva, melyek elsején a Gyula vezér elfogatását, a másikon a Keán legyőztetését ábrázoló miniatürök láthatók. A Korvin-kódexekből tizet mutatott be a könyvtár igazgatósága; ezek Ptolemaeus Astronomiája, a Mátyás és Beatrix arczképeivel díszített Graduale (Cod. 1769.), Theophylactus kommentárjai Szent Pál leveleihez, Agathias »De bello Gothorum« cz. munkájának Beatrix királyné számára készült példánya, Ptolemaeus Almagestuma, Regiomontanus Astronomiája Beatrix czímerével, Szent-Ágoston levelei, a két Szent-Jeromos-kommentár és Philostratos értekezései Bonfini fordításában; a sorozatot kiegészítik Cicero beszédeinek és Plautus vígjátékainak kéziratai, melyeket Mátyás király készíttetett Vitéz János számára, valamint Titus Livius Historiájának két kötete, melyekről Dibdin azt gyanította, hogy Mátyás király könyvtárából származnak. Mindezeket a hazai bibliografiai irodalomból, az 1882-iki könyvkiállításból és az 1885-iki és 1896-iki országos kiállításokból már eléggé ismerjük, az első helyen említett Ptolemaeus-kódex (Cod. 2271.) kivételével; ezt az eredetileg Venczel császár számára készült és Mátyás király czímerével utólag felülfestett kéziratot t. i. néhány év előtt fedezte fel Ráth György és iktatta a Korvin-kódexek sorába, de felfedezéséről csak mellékesen tett említést a

Korvina kötéséről írt tanulmányában; a provenienciájánál fogva is oly nagy érdekű kódex bibliografiai leírásában a bécsi »Mittheilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung« című folyóirat, sajnos, megelőzött bennünket s a mulasztást utólag fog kelleni annak beható ismertetésével pótolniuk.

Közvetve, egykori gyűjtőjük révén, némi vonatkozásban állnak hozzánk a Zsámboki János által összegyűjtött kódexek; ezek nagyrészt a nápolyi aragoniai ház czimerét viselik s az Anjouk magyar trónigényei révén a nápolyi királyi czimerbe jutott magyar czimer-motivumok miatt a magyar kutató első pillanatra hajlandó azokat Beatrix királyné kódexei közé sorozni; de a közelebbi vizsgálat I. Ferdinándot, Beatrix atyját, a magyar motivumok nélküli aragon czimerrel ellátott kéziratoknál pedig az aragoniai házzal rokon Andrea Matteo Acquaviva herceget tünteti fel azok egykori tulajdonosául.

A keleti kéziratok sorozata nemzetek, illetőleg nyelvek szerint volt csoportosítva. Az arab művészetet 15, a perzsát 77 pompás kiviteli kódex mutatta be, a török kéziratok 2, a héberek 3 darabbal voltak képviselve, s 2 szíami, 4 indiai, 2 kínai miniatűr és egy mexikói azték kézirat zárta be a sorozatot. Magyar vonatkozású kéziratot csak kettőt találtam közöttük. Az egyik II. Szolimán szultán története Nisánsi basától, melyet Ibrahim ben Ali másolt le, 1575 november havában a szolnoki várban fejezve be munkáját, nemcsak keletkezése, de tartalma tekintetében is a török hódítás kora legérdekesebb emlékeinek egyike, a mennyiben Szolimán magyarországi hadjáratának részletes leírását is tartalmazza. Kilencz miniatűrje közül az első a mohácsi csatát ábrázolja; ezt a nagy fényvel kiállított miniatürt színes másolatban az 1896-iki ezredéves orsz. kiállításból ismerjük, színezetlen hasonmása a milleniumi történetben is megjelent. A nevezetes kézirat Hammer-Purgstall báró, a híres történetíró gyűjteményéből került az udvari könyvtárba. A másik munka, a szultánok genealogiája, voltakép csak annyiban bír reánk érdekl, a mennyiben a török hódítás idejében élt szultánok arczképeit találjuk benne uralkodásuk rövid leírásával. A kézirat 1674-ben készült és IV. Mohamed szultánnak van ajánlva; mint hadizsákmány került egyik győztes csata után Eugen savoyai herceg birtokába.

A kiállítás anyagáról kevéssel annak berekesztése előtt rész-

letes katalogus jelent meg, mely a kéziratok megnevezésén és tartalmuk rövid ismertetésén kívül felvilágosítást ad a bennük foglalt miniatűrök és rajzok számáról, megnevezi az iskolát, melyből származnak, ismerteti a kéziratok történetét keletkezésüktől odáig, a mikor az udvari könyvtár anyagába bekebeleztettek s végül felsorolja a reájuk vonatkozó irodalmat. A *Tabulae codicum* vastkos köteteihez és a könyvtár többi katalogusaihoz képest elenyésző terjedelmű füzet sok új adatot tartalmaz, főleg a kéziratok provenienciájára és vándorlásuk történetére vonatkozólag, s nemcsak a nagy közönség, melynek eredetileg szánva volt, fogadta nagy örömmel megjelenését, hanem a tudományos világ érdeklődése is oly nagy mértékben nyilvánult iránta, hogy megjelenése után néhány héttel már minden példány elkelt belőle.

E katalogus előszavából tudjuk meg, hogy a kiállítás rendezése és a katalogus szerkesztése körül a könyvtár tisztviselői közül leginkább dr. Gottlieb Theodor amanuensis buzgólkodott; a műtörténeti szempontok érvényesítése Dr. Dörnhöffer és Dr. Weixlgärtner asszisztenseknek jutott feladatul, a keleti kéziratok kiállítását és ismertetését maga az udvari könyvtár igazgatója, Karabacek József udvari tanácsos tartotta fenn magának.